

ПОЛІТИЧНИЙ МІФ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Людство з давніх часів створювало міфи. Міф як архаїчна і доступна форма світогляду узагальнював уявлення про дійсність, він став однією з форм усвідомлення буття. Кожний епос притаманні власні міфи. Так, струнка система античної міфології заповнювала потребу в знанні соціально-політичних процесів. У середньовічній Європі міф про казкову країну Ельдорадо відображав тогочасні прагнення, зумовлював поштовх до географічних відкриттів, до розвитку науки. На зміну одним міфам приходили інші, наприклад, про можливість побудови «ідеальної», соціально орієнтованої держави (Кампанелла – «Місто Сонця»). Розквітали і занепадали цивілізації, соціально-економічні формації, правителі, виникали і руйнувалися великі імперії та маленькі держави, а генерування міфів тривало, вони продовжують існувати у нових чи видозмінених формах.

До питання про функціонування міфів в українській політиці та українському суспільстві взагалі останнім часом звертається все більше та більше дослідників, зокрема: М.Попович, В. Малахов, Н. Хамітов, О.Гриценко, Г.Грабович, О. Забужко, І. Грабовська, А. Тихолаз, Г.Почепцов, В.Ткаченко, В. Скуратівський, В. Горський, М. Обушний, Ю.Бауман, О.Донченко, Ю.Романенко, Ю. Шайгородський та ін. Всі вони схиляються до думки, що Україна, отримавши незалежність, протягом більш ніж десятиліття намагається витворити нову національну міфологію, що має стати інструментом інтеграції українського суспільства. В той же час слід виділити не вирішені раніше питання, зокрема, відносно окремих політичних аспектів міфу в житті сучасного українського суспільства. Вищезгадане обумовлює постановку завдання цієї статті як дослідження основних складових політичного міфу в сучасному українському суспільстві.

Виходячи з аналізу сучасної наукової літератури, на нашу думку, поняття «політичний міф» складається з таких елементів, як: архетип якої-небудь ситуації; зміст конкретного досвіду; міфологізована ідея; політична символіка; стереотип поведінки; мотиваційна потреба; ціннісна система; політичний гумор; комунікативність і атрибуція; системоутворюючі відносини.

Україні, як будь-якій іншій державі, притаманне міфотворення. Аналізуючи, вітчизняні сучасні політичні міфи, можна зазначити, що політичні міфи виникають та існують на декількох рівнях.

По-перше, на теоретичному рівні, який пов'язано з виробленням та функціонуванням у свідомості особистостей фундаментальних знань та цінностей, які є основою державної ідеології. Тобто міфи, які створюються на державному рівні. Вивчення міфології як відображення найдавнішого уявлення про світ усе впевненіше посідає належне місце у сьогодишньому науковому світі. Ті науковці, які поглиблюють вивчення цей феномен, стверджують, що міф слід розглядати не лише як архаїчну форму світогляду, але і як річ, явище, яке існувало завжди, існує сьогодні і має надзвичайно важливий вплив на процеси, які відбуваються в суспільстві. Політика є тим ґрунтом, на якому може народжуватися і з якого може черпати сили міф. Найчастіше міфи проявляються в тих суспільствах, які об'єднані за етнічними ознаками. Об'єктом такого державного міфу є державне буття суспільства у всій багатоманітності його проявів — політика, право, економіка, соціальна сфера, релігія. Найбільш цілісним його відображенням є державна свідомість. Тому говорячи про об'єкт державної міфотворчості слід говорити про державну свідомість та державний світогляд як її основу.

Так, майже, в усіх програмних документах політичних партій присутні есхатологічні фрагменти, що малюють картини розруки, кризи, потрясінь, аж до апокаліптичних. Малюються образи могутнього, дуже підступного ворога. Активно використовується архаїчна символіка, що зводиться в цілому до образів «держави – закону» і «Батьківщини-матері» тощо.

Отже, можна сказати, що сила есхатологічного залякування, широта обіцянок і масштаб магічних наслідків — ось що є відповіддю на запит міфологічної свідомості мас і забезпечує популярність політичних лідерів.

По-друге, психологічний рівень, який пов'язано з функціонуванням так званої ідеологічної психології, до якої відносять ідеологічні почуття та емоції, що формуються самостійно індивідами. Тобто формування та функціонування міфів на рівні емоцій та почуттів. Для цього використовується багато метафор, символів, ілюстрацій, які впливають на масову свідомість. Так, за приклад можна взяти лозунги, якими оперують політичні сили: «Від стабільності – до добробуту», «Міцна сім'я – основа здорового суспільства», «Україна – багатомільйонна європейська країна успішних людей», «Освіта – інвестиції в майбутнє», «Своя влада – своя власність – своя гідність на своїй, богом даній землі відповідальна влада», «Справедлива держава – гідне життя», «Українська самобутність – європейський вибір», «Це ваш шанс змінити Україну і ваше життя», «Це ваш шанс довести, що саме ви визначаєте долю країни», «Повернемо країну народу» тощо. Такі символічні конструкції виступають одним з найважливіших факторів формування стереотипів. Так, наприклад, як би правильно державна ідеологія не відбивала певні сторони соціальної дійсності, вона у будь-якому випадку буде певним чином «випрямляти» її, звертаючи увагу на один аспект державного буття, й замовчуючи інший. Те ж стосується отримання споживачем інформації, що стосується державного життя суспільства, функціонування держави як соціального чи політичного інституту. Фактично громадяни, не залежно від того довіряють вони джерелам інформації (засоби масової інформації, повідомлення офіційної влади тощо) чи ні, не мають іншої можливості отримати інформацію. Тому навіть не довіряючи мас-медіа, громадянин змушений орієнтуватися на ту інформацію, що пропонується йому суб'єктами інформаційного процесу.

У сучасних умовах основне навантаження щодо міфологізації дійсності покладено на телебачення. Саме воно диктує сьгодні еталони поведінки, стандарти життя, формує нові міфи. Окрім того, засобом збереження влади можна визначити й процес святкування. Постійна пам'ять про засновників групи (держави) та події, пов'язані із заснуванням, є ідеологічною структурою, яка виконує інтегруючу функцію. Більш того саме зі святкування починається ідеологічний процес. Кожна нова держава найпершим ділом визначає як офіційне свято День власної незалежності, що у свою чергу має стати символом непорушності її суверенітету, утвердження у суспільній свідомості святості державності. До подібних свят-символів належить й День Конституції, який визначає пріоритет ідеї права, законності, слугує символом непорушності конституційно-правових засад функціонування держави, що особливо актуально для держав, які стали на шлях формування правової держави й утвердження принципів демократії.

Політична міфологія є важливим механізмом регулювання суспільних відносин, вплив якого здійснюється через ідеологічну діяльність держави, впровадження в суспільну свідомість її основних положень. Структура політичного міфу складається із суб'єкта та об'єкта ідеологічного впливу, а також має такі рівні: теоретичний, пропагандистський (програмно-політичний), психологічний та системний.

Об'єктом політичної міфології є державне буття суспільства в усіх його проявах, а суб'єктом — держава як політична форма організації суспільства. Найбільш цілісним відображенням державного буття є державна свідомість як форма суспільної свідомості, що розкриває особливості усвідомлення індивідом держави та її суспільної сутності, власної державної приналежності та важливості наслідків співжиття в державі. На усіх рівнях політичної міфології відбувається формування найважливіших положень, які розкривають своєрідність бачення світу, що випливає з інтересів та ідеалів нації та держави, втілення визначених цілей та ідеалів в державних програмах, програмах партій, громадських організацій, концепціях, через які вони визначають основні принципи формування та здійснення державної політики. Важливою

складовою політичної міфології є державні цінності. Вони визначаються як настанови, уявлення, оцінки, цілі, які обумовлені суспільною природою держави, мають значущість для громадян, держави та суспільства в цілому та виступають критерієм державного буття. Рівень впливу політичного міфу на свідомість населення знаходить вираження в політичній та соціальній поведінці населення країни, його участі у політичному житті суспільства.

Література

1. Гнасевич Н. В. Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст / Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: моногр. / авт. колектив: О. М. Рудакевич. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 256с.
2. Гончарук, Т. В. Філософія сучасного українця у форматі інноваційного суспільства. Наукові записки. Сер. Філософія. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2011. Вип. 9.
3. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
4. Гурик, М. І. Декомунізація як шлях побудови україноцентристської моделі історичної пам'яті / М. І. Гурик . *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 11. С. 26-29.
5. Левенець Ю. Роль національного міфу у відродженні національної свідомості українського народу. Нова політика. 2001. № 2. С. 50—54. URL: <http://www.myth.net.ua/lib/vung4.htm>.
6. Пробийголова Н. В. Феномен міфу в політичному житті сучасних суспільств/ Політологічні записки : Збірник наукових праць. Вип. 2. Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. С. 201—216.
7. Політологія [Текст]: навч. посіб. / Т. В. Гончарук-Чолач, О. М. Рудакевич, М. Гурик [та ін.]; за ред. Т. В. Гончарук-Чолач. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2019. – с. 320.
8. Томахів В. Трансформація політичного режиму в незалежній Україні: загальні тенденції, особливості дефініцій. Українська наука : минуле, сучасне, майбутнє. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. Вип. 19, ч. 1. С.336-342. URL: dspace.tneq.edu.ua/bitstream/316497/5582/1/Томашів%20В..pdf
9. Томахів В. Я. Політологія. Навчальний посібник, 2-ге вид., доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 284 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2364502/>
10. Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу. Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім.І.Ф.Кураса. К.: Знання України, 2009. 400 с.